

Romantisch Panentheïsme

Uitgebreide recensie van "Duizendmaal dank" van Ann Voskamp
door Bob DeWaay

<https://cicministry.org/commentary/issue120.htm>¹

Eerder verscheen een beknopte recensie van LHT: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/AnnVoskamp.pdf>

Alle Schriftaanhalingen komen uit de Statenvertaling (HSV)
Vertaling, plaatjes en voetnoten door M.V. Update 1-10-2023 (uitbr.)

De opgegeven paginanummers van het boek zijn die in *One Thousand Gifts*

Naar aanleiding van "Bijbel Boost met Ann Voskamp", gepropageerd door afvalstort "cvandaag" <https://cvandaag.nl/> en hun link naar https://wycliffe.nl/bijbelboost2023/?utm_source=cvandaag wil ik een update geven van onderhavig artikel. Hou u niet bezig met deze panentheïstische seks-heks!

Ann Voskamp met haar bestseller "One thousand gifts"; in NL : "Duizendmaal dank" en enkele andere boeken.

We leven in een postmodern theologisch tijdperk waarin het sensuele en mysterieuze het rationele en cognitieve hebben vervangen; waar veel kerken het idee promoten om God met alle vijf de zintuigen te aanbidden; waar gevoelens het winnen van duidelijke Bijbelse exegese, systematische theologie, geloofsbelijdenissen – rationele benaderingen van christelijke theologie. In dit milieu komt

¹ Of <https://www.lighthouse-trails-research.com/blog/romantic-pantheism-a-review-of-one-thousand-gifts-by-ann-voskamp/>

Duizendmaal dank van Ann Voskamp, een boek dat de romantiek naar een nieuw niveau tilt en sensualiteit gebruikt om religieuze gevoelens en, ogenschijnlijk, ware toewijding op te roepen.[1]

Voskamp weeft een verhaal over ontdekking, het vinden van toewijding aan God door ontmoetingen met de natuur en kunst, en in haar ervaring, het ontdekken van het geheim van vreugde door wat zij *eucharistieo* (“dankzegging” vertaald uit het Grieks) noemt.

Voskamp haar religieuze gevoelens ontzeggen is hier niet mijn doel, evenmin als het oneens zijn met de basisstelling dat christenen God in alle dingen zouden moeten danken. Maar ik maak wel bezwaar tegen het panentheïstische wereldbeeld dat Voskamp in haar boek aanhangt en de bijbehorende romantiek. Eerst zullen we panentheïsme en romantiek onderzoeken om te laten zien waarom deze ideeën zorgelijk zijn.

Panentheïsme²

Voskamp ziet God in alles, en dat begrip heeft een naam: panentheïsme. We moeten panentheïsme onderscheiden van pantheïsme, het geloof dat God alles *is*. Als we accepteren dat God in alles is, dan accepteren we dat God ontdekt en begrepen kan worden door ontmoetingen met de natuur. Voskamp laat zien dat ze weet wat er mis is met pantheïsme:

Pantheïsme, het zien van de natuurlijke wereld als goddelijk, is iets heel anders dan het zien van goddelijke God die in alle dingen aanwezig is. Ik weet het hier knielend, de schemering zo stil: de natuur is niet God maar het is God die het gewicht van Zichzelf, al Zijn heerlijkheid, openbaart door het kijkglas van de natuur. (Voskamp: 110).

Maar ze trapt in een val als ze die vervangt door panentheïsme.[2] Bovendien is haar conclusie dat passages zoals die in Psalm 19 en Romeinen 1 spreken van God *in* alles, geen geldige implicatie. Waarom? Omdat deze passages spreken van algemene openbaring. De natuur, het vehikel voor Gods uitdrukking van algemene openbaring, is gevallen en openbaart niet “al Zijn heerlijkheid”. Christus doet dat, en wat door de natuur van God kan worden onderscheiden, is geen reddende kennis, maar veroordelende kennis. Het boek Romeinen maakt dat duidelijk:

“Want de dingen van Hem die onzichtbaar zijn, worden sinds de schepping van de wereld uit Zijn werken gekend en doorzien, namelijk én Zijn eeuwige kracht én Zijn Goddelijkheid, zodat zij niet te verontschuldigen zijn. ²¹ Want zij hebben, hoewel zij God kennen, Hem niet als God verheerlijkt of gedankt, maar zij zijn verdwaasd in hun overwegingen en hun onverstandig hart is verduisterd. ²² Terwijl zij zich uitgaven voor wijzen, zijn zij dwaas geworden, ²³ en hebben zij de heerlijkheid van de onvergankelijke God vervangen door een beeld dat lijkt op een vergankelijk mens, op vogels en op viervoetige en kruipende dieren” (Romeinen 1:20-23).

De natuurreligies van de heidenen zien God in de schepping, aanbidden de schepping en komen niet tot messiaanse redding. Paulus beweert dat verlossing alleen komt door het evangelie, dat tot ons komt door bijzondere [Bijbel], niet algemene [natuur], openbaring. Voskamp haalt deze twee categorieën door elkaar in haar boek. Bijvoorbeeld: “En elk moment is een boodschap van de Woord-God die niet kan stoppen met het schrijven van Zijn hart” (Voskamp: 86). Voskamp beweert dat het vermogen om God in alles te zien de sleutel is om zulke boodschappen te krijgen. Heidenen leven in dezelfde tijd-ruimtewereld als wij en ontvangen geen onfeilbare en bindende openbaring van God uit die wereld. In plaats daarvan leven ze in duisternis, en als ze boodschappen van God zoeken door de momenten in deze wereld, zal wat ze ontvangen leiden tot heidense mystiek en niet tot iets dat duidelijk en bindend door God wordt geopenbaard.

Voskamp zou waarschijnlijk terugdeinzen voor het idee dat ze heidense natuurreligie promoot. Maar ze plaatst christenen op dezelfde voet als de heidenen door hen mee te nemen op een reis om God te vinden in de natuur en de kunst. Ze bevordert daarmee de mystiek. Haar opvattingen over God die kenmerkend christelijk zijn, zijn ontleend aan bijzondere openbaring (de Bijbel). Maar ze maakt nooit een onderscheid tussen algemene openbaring en bijzondere openbaring, en door de

² Panentheïsme: God is IN alles wat bestaat. Pantheïsme: God IS alles wat bestaat. (Glossarium).

twee zo naadloos te integreren, verheft ze de natuur tot de status van reddende openbaring. Omdat God zogenaamd in alles is, is God in alles te vinden. En dat is panentheïsme.

De twee boeken van de Schepper

Boek 1: Natuur, Algemene openbaring – Boek 2: Bijbel, Bijzondere openbaring
Gods werken – Gods woorden

Een groot deel van de huidige evangelische wereld wordt verleid door panentheïsme en we moeten begrijpen wat er onbijbels aan is. Velen denken dat panentheïsme een logische implicatie is van het christelijke concept van alomtegenwoordigheid – dat God overal is. Hun verwarring heeft de deur opengezet voor de New Age om de kerk binnen te komen.

Dit is waar we mee te maken hebben. God is niet ruimtelijk beperkt – dat is een geldig Bijbels concept. Dit betekent dat er nergens iets is waar Hij niet is – Psalm 139:7-10. Maar panentheïsme beschrijft een ontologische (ontologie – de studie van het zijn, wat een ding is in zijn essentiële aard), niet een ruimtelijke categorie. Panentheïsme leert dat Gods essentie of wezen in alles zit. Dit is niet hetzelfde als de doctrine van alomtegenwoordigheid, hoewel het panentheïsme het erover eens is dat God overal is.

Hier zit het probleem. Als God in Zijn essentie en wezenlijk wezen in alles te vinden is, dan is er niets unieks aan Christus (wat precies de New Age claim is). Bijbels gezien openbaart Christus God en Zijn heerlijkheid op een manier die de natuur niet doet. De natuur openbaart God indirect, niet concreet en verbaal. Jezus daarentegen sprak onfeilbare, bindende woorden die mensen op de laatste dag zullen oordelen (Johannes 12:48). De maan doet zoiets niet.

Panentheïsme doordringt Voskamps *Duizendmaal dank*. Als voorbeeld van haar panentheïsme beschrijft Voskamp een ervaring waarbij ze redding vindt door naar een volle maan in een geogst tarweveld te staren:

Heeft Zijn liefde mij hierheen gelokt om mij werkelijk te redden? Ik ga rechtop zitten in de tarwestoppels, afgetobd. Dat Hij zou willen zorgen om te redden. Maangezicht gloeit. We staan tegenover elkaar. Ik ben naakt; Hij is naakt. Het Oog ziet mij (Voskamp: 115).

Haar ervaring wordt in heilzame termen beschreven: “Het wordt dageraad, mijn volle maan komt op. Ik was verloren, maar weet dat ik teruggevonden ben” (Voskamp: 118). Ze claimt een “innerlijk oog” dat God op een panentheïstische manier ziet: “Als mijn innerlijke oog God door alle dingen heen laat sijpelen, kan ik dan niet dankzeggen voor alles? . . . De kunst van het diepe zien maakt dankbaarheid mogelijk” (Voskamp: 118). In Romeinen 1 geldt het “zien” van God door algemene openbaring op een manier die alle mensen schuldig maakt, als waar voor iedereen, niet alleen voor bijzondere verlichte mensen zoals Voskamp.

De bewering dat verlossing kan worden gevonden in het zien van God in de oogstmaan introduceert enkele verontrustende factoren. Een daarvan is dat Voskamp dat voor haar ‘redding’ impliceert gered te worden van een ongelukkig leven vol ondankbaarheid. Ze noemt nooit Gods toorn tegen de zonde (ze noemt wel de zonde, maar niet in de context van plaatsvervangende verzoening). Een andere is dat ze de algemene en bijzondere openbaring volledig door elkaar haalt en vervolgens samenvoegt. Algemene openbaring biedt geen reddende kennis, wat ze ook bedoelde over te brengen van haar ervaring van “het najagen van de maan” (haar terminologie). Nog een andere is dat panentheïsme hier opnieuw wordt geïmpliceerd zoals het in het hele boek is geweest.

Voordat we verder gaan, moeten we twee theologische termen overwegen die belangrijk zijn in de christelijke leer: immanentie³, wat betekent dat God dichtbij is, en transcendentie³, wat betekent dat God boven en buiten ons en de schepping is verheven. Dit zijn relationele en ontologische categorieën en geen ruimtelijke zoals ik eerder al zei. Voskamp verwacht deze twee begrippen en promoot, zoals veel liberale en opkomende theologen, Gods immanentie ten koste van Zijn transcendentie. Ik ben bang dat haar verwarring waarschijnlijk aan de meeste van haar lezers zal worden overgebracht.

Overweeg deze passage uit Jesaja die zowel immanentie als transcendentie openbaart: “Want zo zegt de Hoge en Verhevene Die in de eeuwigheid woont, Wiens Naam heilig is: Ik woon in de hoge hemel en in het heilige, en bij de verbrijzelde en nederige van geest, om levend te maken de geest van de nederigen, en om levend te maken het hart van de verbrijzelden” (Jesaja 57:15). Dat God “in de hoge hemel en in het heilige”, betekent dat de Schepper afgescheiden is van Zijn schepping, erboven en daarbuiten staat, en dus transcendent is. God is niet een van de vele natuurgoden van de heidenen. “Hoog en Verheven”, duidt Gods essentie en wezen (ontologie) aan, niet Zijn ruimtelijke relatie tot het universum.

Maar God is ook bij “de verbrijzelde en nederige van geest”. Hier zien we de sleutel tot het begrijpen van immanentie. Er staat niet dat God enkel universeel “bij” alle mensen is, als ze het juiste “innerlijke oog” hebben. De Bijbel zegt: “De HEERE is ver van goddelozen, maar het gebed van rechtvaardigen verhoort Hij” (Spreuken 15:29). “Ver van” en “dicht bij” zijn in dergelijke contexten ook relationeel en niet ruimtelijk. God hoort gebeden en heeft persoonlijk contact met hen die Hem zoeken en bereid zijn om op Zijn voorwaarden tot Hem te komen. Deze relatie is beschikbaar door Jezus Christus, die geloofd en vertrouwd moet worden en is niet beschikbaar via de maan. God is ruimtelijk dicht bij alle zondaars, omdat zij in Hem leven, bewegen en hun bestaan hebben (Handelingen 17:28). Maar als ze weigeren zich te bekeren en God te geloven zoals Hij Zichzelf heeft openbaard door Jezus Christus die Hij uit de dood heeft opgewekt, zullen ze in relationele zin ver van Hem verwijderd blijven (zie Handelingen 17:30-32). De maan kan het probleem van de verloren toestand van zondaars niet oplossen, maar de Zoon zal dat wel doen als zij zich bekeren (Handelingen 17:30, 31).

Voskamps pantheïsme is niet verenigbaar met het christelijk theïsme. Dit wereldbeeld is erg populair in de hedendaagse cultuur, binnen en buiten de kerk, maar het is niet van God. Het is veeleer een afscheid van het geloof dat voor eens en altijd aan de heiligen is overgeleverd. Mijn aantekeningen die ik tijdens het lezen van Voskamp heb gemaakt, onthullen pantheïsme op vele pagina's (16, 31, 54, 89, 109, 110, 112, 118, 119, 124, 137, 138, 185 en 195). Het is niet overdreven om te zeggen dat het hele boek geschreven is vanuit een pantheïstisch perspectief.

Voskamp vindt Christus zelfs in iedereen, inbegrepen de verlorenen die je in de binnenstad⁴ aantreft: “Een lange nacht doen waartoe wij gekomen zijn, om Christus te zegenen in de ander” (Voskamp: 185). De Bijbel beweert dat alleen gelovigen door Christus door de Heilige Geest worden ingewoond (Romeinen 8:9). Voskamps pantheïsme loopt over in universalisme⁵ zoals in de Emerging/Emergent⁶ beweging en de New Age. Het kleurt alles wat ze leert.

Romantiek

Voskamp vertoont de Romantiek⁷ in haar hele boek, dus we moeten de impact ervan hier bespreken. Romantiek - het idee dat waarheid kon worden gevonden in gevoelens, kunst en het intuïtieve in plaats van door empirisch onderzoek en het rationele - ontstond in het begin van de 19e eeuw als een reactie tegen de Verlichting en het rationalisme. Ik geloof dat de emergente beweging een soort

³ Immanent: binnen de grenzen van de ervaring → tegenover Transcendent: boven- en buitenzintuiglijk. (Van Dale).

⁴ Inner city (binnenstad): De term inner city is gebruikt, vooral in de Verenigde Staten, als een eufemisme voor meerderheid-minderheid woonwijken met lagere inkomens die vaak verwijzen naar vervallen buurten, in een centrum of in het stadscentrum. (Wiki, EN).

⁵ Universalisme: Het geloof dat Gods genade iedereen ten deel zal vallen.

⁶ <http://www.verhoevenmarc.be/#emerging>

⁷ Romantiek: een levensvisie die geen basis in de werkelijkheid heeft en die een voortbrengsel is van een overdreven optimisme ... een levenshouding die ongefundeerd optimistisch is (F.A. Schaeffer in het Glosarium).

nieuwe Romantiek [3] is en ik ben er vrij zeker van dat deze beoordeling juist is. De Romantiek, oud en nieuw, heeft een gemeenschappelijke vijand en dat is de Verlichting⁸.

Voskamp is niet zozeer bezig met de Verlichting of andere filosofische overwegingen, maar presenteert de Romantiek in haar hele boek. In feite zou *Duizendmaal dank* kunnen worden aangezien voor een roman met God als de gewenste minnaar. Hier is een voorbeeld:

Ik verlang ernaar om te versmelten met Schoonheid, adem het in de longen, voel het zwaar op de huid. Om op de deur van het universum te kloppen, op de borst van God te slaan . . . Het maakt niet uit hoe gemanifesteerd, schoonheid is wat de romantiek aanwakkert en wij zijn de Bruid die wordt achtervolgd, de Minnaar die najaagt, en bekend of onwetend, Hij verleidt ons in de romantiek van alle tijden, voorbij de tijd. Ik snak naar eenheid (Voskamp: 119).

De Bijbel spreekt over de kerk als de Bruid van Christus, maar beschrijft de universele roeping van het evangelie niet in sensuele termen van een minnaar die Zijn liefdesbelang nastreeft. God gebiedt zondaren zich te bekeren. Het evangelie roept op tot bekering en geloof, niet tot romantische gevoelens die op zoek zijn naar bevrediging.

Voskamps romantiek wordt versterkt door haar vaardigheid om dingen op een zeer sensuele manier te beschrijven. De sensuele terminologie is ontworpen om een stemming, een gevoel, een besef van romantisch mysterie te creëren dat verlangt naar ontdekking en vervulling. Degenen zoals ik die houden van een duidelijke beschrijving van theologische concepten die bedoeld zijn om begrepen en onderscheiden te worden, zullen vreselijk gefrustreerd raken door het boek. Haar boek is niet bedoeld als een theologische tekst vol ideeën die als waar of onwaar moeten worden beoordeeld, maar is in plaats daarvan een literair stuk vol gevoelens om van te genieten. Bijvoorbeeld:

Het volle leven, het ene dat vreugde en vrede uitstraalt, gebeurt alleen als ik ga vertrouwen op de streling van de Minnaar, Minnaar die Zijn kinderen nooit belast met schaamte of zelfveroordeling, maar de angsten met zachte genade blijft strelen (Voskamp: 146).

Deze sensualiteit vindt zijn hoogtepunt in het laatste hoofdstuk van het boek dat begint met deze zin: “*Ik vlieg naar Parijs en ontdek hoe ik met God kan vrijen*” (Voskamp: 201). Als een echte romanticus vindt ze de ultieme intimiteit (haar term) door verschillende ervaringen in Parijs. Ik zal dat behandelen in een gedeelte over mystiek, maar voor nu zal ik erop wijzen dat de term “intimiteit” niet in de Bijbel voorkomt. Het is een sensuele term die de romantische aantrekkingskracht van Voskamps boek versterkt.

Als recensent zou ik het onderwerp intimiteit en andere sensuele terminologie willen omzeilen, maar sensuele terminologie doordringt het boek. Er is een heel hoofdstuk geïnspireerd op een zeepbel in een gootsteen, een over het rijden over een brug, en over het eerder genoemde staren naar de maan. Voor degenen die het boek niet hebben gelezen, geef ik een voorbeeld van overspannen sensuele (in de brede zin van het aanspreken van je zintuigen) terminologie:

April zon zwembaden in een afwaswater gootsteen, vloeibaar daglicht op de handen. Het water is heet. Ik doe de afwas. Op mijn armen, net onder de mouwen, laat het sop delicate watersporen achter. Het zeepsop glinstert. En over de kletsnatte potten stapelen de zeepbellen zich op. Deze fragiele spanning overwelfde zich in sferen van gladde elastische vellen. Licht tast gladde film aan. En ik merk het alleen omdat ik hiernaar op zoek ben en het zijn de stralen die vallen, reflecterend op het buitenoppervlak van een bel . . . van de rand van de binnenhuid van de bubbel . . . en waar ze elkaar ontmoeten, deze interferentie van licht, iridescentie⁹ op de boog van de bubbel, violet, magenta, blauwgroen, geelgoud. Zoals de glinstering op een ravenvleugel, de hoeken, de tinten, de schitterende vloeistof, licht op de golven (Voskamp: 62).

Zo leest het hele boek. Sensualiteit dringt overal door. De Romantiek, die gevoelens en ervaringen belangrijker vindt dan waarheid en concrete gegevens, regeert. Als afwassen kan worden omgezet in een romantische ervaring, wordt het werk iets speciaals, net als het leven. Ja, dit is een literaire

⁸ De Verlichting was een periode van het rationalisme in de 18de eeuw: de menselijke rede is het centrum van alle werkelijkheid en de oorsprong der waarheid. (Glossarium).

⁹ Iridescentie: regenboogkleuren zoals bv. op zeepbellen.

stijl, maar ik ben bang dat het ten koste gaat van de waarheid. Voskamp levert wat ze voor haar lezers lijkt te willen: een ontsnapping aan het alledaagse door schoonheid in alle dingen te zien.

God en tijd

In het zeepbelhoofdstuk leert Voskamp de theologische dwaling dat tijd het wezen en de natuur van God is als ze schrijft: “Tijd is waar God is. In het heden. IK BEN – Zijn eigen naam” (69). Ze verwerft dat idee door de zelfbenoeming van God als IK BEN verkeerd te interpreteren als bewijs dat tijd van het wezen van God is, dus daarom is God te vinden in het heden (Voskamp: 69, 70). Haar ideeën lijken opmerkelijk veel op de ideeën van Eckhart Tolle¹⁰ (New Age pantheïst) die hij leert in zijn boeken *The Power of Now* en *The New Earth*,^[4] waar hij spreekt over “Presence and I AM” als realiteiten die door verlichte mensen ontdekt moeten worden. Voskamp schrijft: “Tijd is waar God is. In het heden. IK BEN – Zijn eigen naam” (69). Toen God naar Zichzelf verwees als IK BEN, was Zijn punt bij het openbaren van Zichzelf aan Mozes niet dat God in het heden is. Hij vertelde Mozes dat Hij, God, de eeuwig bestaande Ene is wiens wezen niet afhankelijk is van iets buiten Zichzelf. God vinden in het heden is het punt dat Eckhart Tolle wil inprenten; het is geen Bijbels idee.

Voskamp doet andere uitspraken die ernstige theologische dwalingen onderwijzen: “Ik adem nauwelijks . . . tijd is van essentieel belang, want tijd is het wezen van God, IK BEN” (Voskamp: 69, 70).[5] Het theologische debat over Gods verhouding tot de tijd is zeer complex. Sommigen leren dat God tijdloos is op basis van het idee van Gods onveranderlijkheid en het feit dat tijd verandering met zich meebrengt. Maar onveranderlijk en tijdloos zijn twee verschillende dingen – dat tijd Gods essentie is, is geen implicatie van de IK BEN-terminologie en is theologisch onjuist. Tolle onderwijst een concept genaamd “aanwezig zijn” dat voor hem verbonden is met het bewustzijn van de godheid. Voskamp heeft een soortgelijk idee: “Als ik aanwezig ben, ontmoet ik IK BEN, de aanwezigheid van een tegenwoordige God” (Voskamp: 70). Wat zou het betekenen om “niet aanwezig” te zijn? Kennelijk heeft ‘aanwezig zijn’ voor Voskamp te maken met een soort bewustzijn dat niet altijd waar is.

Gods relatie tot de tijd is een waardig onderwerp, zij het een zeer moeilijk en complex onderwerp. Maar Voskamp is niet echt geïnteresseerd in theologie die cognitief wordt begrepen, maar eerder in romantische gevoelens over God. Haar hoofdstuk over tijd, gebaseerd op de zeepbel, gaat over gevoelens en ontdekkingen, niet over theologische opvattingen:

Ik ben een jager van schoonheid en ik beweeg langzaam [sic] en ik houd de ogen wijdopen, elke vezel van elke spier voelt alle verwondering en dit is de sensatie van de jacht en ik zou een expert kunnen zijn op het gebied van het volle leven, het schoonheidsvlees dat op elk moment op de loer ligt. Ik honger om het leven te proeven. God. (Voskamp: 71)

Dit gaat over het zien van God in het moment (een kunst voor de geestelijk verlichte) en in alle dingen (panentheïsme). Voskamps hoofdstuk gaat niet echt over Gods verhouding tot de tijd, maar over onze oplettendheid en bewustzijn die ervoor zorgen dat we God gaan zien (Voskamp: 77). Volgens haar is Gods verhouding tot de tijd een romantisch begrip, niet zozeer een theologisch begrip.

New Age Gevoeligheden

One Thousand Gifts / Duizendmaal Dank is gevuld met New Age ideeën. Voskamp citeert bijvoorbeeld Pierre Teilhard de Chardin¹¹, een lieveling bij New Age-schrijvers: “Niets hier beneden is profaan voor wie weet hoe te zien” (Chardin zoals geciteerd door Voskamp: 122). Het is mogelijk dat een valse leraar als de Chardin ware ideeën zou kunnen hebben, maar Voskamp citeert hem als onderdeel van de kop van een hoofdstuk precies op zijn punt van dwaling (en de hare). Het idee dat alles heilig is en niets profaans is populair, maar onbijbels, en past bij het idee van panentheïsme.

¹⁰ <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/EckhartTolle.pdf>

¹¹ <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Teilhard-de-Chardin.pdf>

Als God inderdaad in alles is, dan is niets profaan. Rob Bell¹² maakt dezelfde fout in *Velvet Elvis* wanneer hij beweert dat alles heilig is.[6] De Bijbel zegt ons dat we het heilige van het profane moeten scheiden: "Zij moeten Mijn volk het onderscheid leren tussen heilig en onheilig, en hun het onderscheid laten weten tussen onrein en rein" (Ezechiël 44:23). Het concept van het profane komt ook voor in het Nieuwe Testament. Wat heilig is en wat onheilig is, wordt door God geopenbaard, en om te zeggen dat bepaalde verlichte mensen met een verhoogd vermogen om alles als heilig te zien, is onbijbels. Verhoogde gevoelens en gevoeligheden die ervoor zorgen dat alles heilig en mooi is - Voskamps punt - is een heerlijk romantisch idee, maar het leidt haar lezers op een dwaalspoor omdat het verkeerd is. Ze citeert de Chardin omdat ze zijn ideeën deelt.

New Age panentheïst Matthew Fox¹³ keurt ook de Chardin goed:

Teilhard de Chardin noemt de Kosmische Christus¹⁴ de "derde natuur" van Christus, wat betekent dat het ons voorbij de vierde-eeuwse conciliaire definities van Christus' menselijke en goddelijke natuur naar een derde rijk brengt, "noch menselijk noch goddelijk, maar kosmisch." Hij merkt op dat dit "niet merkbaar de expliciete aandacht van de gelovigen of van theologen heeft getrokken". Het is duidelijk dat Chardin de paradigmaverschuiving zag die impliciet was in de krachtige viering van de Kosmische Christus.[7]

Fox beschrijft zichzelf als een panentheïst die God in alle dingen ziet.[8] Hoewel Voskamp haar ideeën misschien niet van Fox heeft gekregen, is de gelijkenis van hun ideeën gemakkelijk te zien. Maar waarom onderwijzen christelijke auteurs zoals Voskamp panentheïsme en promoten ze New Age-ideeën?

Emergent schrijvers spreken over het 'ritme van God in de wereld'. In hun denken kan men zich afstemmen op dit ritme door middel van door de mens uitgevonden praktijken.[9] De ideeën dat niets profaan is en dat Gods ritme in alle dingen te vinden is, zijn pantheïstisch, niet christelijk. De christelijke visie is dat de geschapen orde, vanwege zonde en rebellie, goed en kwaad, het heilige en het profane bevat. Satan misleidt mensen door te denken dat ze iets goeds kunnen aanboren door de juiste technieken te gebruiken in plaats van te luisteren naar wat God in de Bijbel heeft gezegd.

Voskamp promoot een manier van 'zien' die doet denken aan emergente leraren:

Ik spreek het onzichtbare tot het zichtbare en ik kan het voelen, deze gestage ademhaling in het ritme van genade – *geef dank (in), geef dank (uit)*. De ogen focussen, openingen vangen schoonheid in lelijkheid. Er is een doxologie¹⁵ van lof die het huiselijke duister splijt. (Voskamp: 128).

Wat ze bedoelt is dat het zien van God (heiligheid) in alle dingen een speciaal geestelijk vermogen is dat wordt verkregen door degenen die het aanleren: "Contemplatieve¹⁶ eenvoud is geen kwestie van omstandigheden; het is een kwestie van "focus" (Voskamp: 127). Voskamp citeert de postmoderne mystica Annie Dillard gunstig ten aanzien van het 'zien' in contemplatieve zin (Voskamp: 127). Voskamp vertelt haar zoon over 'zien' zoals zij het begrijpt – wat zo erg New Age is:

"De praktijk van het danken . . . *Eucharistieo* . . . dit is de manier waarop we de aanwezigheid van God beoefenen, aanwezig blijven bij Zijn aanwezigheid, en het is altijd een oefening van de ogen. We hoeven niet te veranderen wat we zien. Alleen de *manier waarop we zien*." (Voskamp: 135).

God in alle dingen zien wordt volgens Voskamp het mechanisme om het verdriet van het alledaagse te overstijgen en goede gevoelens te vinden om de slechte te overwinnen. Ze blijft onderwijzen: "De enige manier om een gevoel te bestrijden is middels een gevoel" (Voskamp: 136). Zoals alle

¹² http://www.verhoevenmarc.be/valse_leraars.htm#robbell

¹³ <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/heengaan-fox.pdf>

¹⁴ <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/kosmische-Christus.pdf>

¹⁵ Een doxologie (Grieks: *doxa* - heerlijkheid) is een liturgische formule ter afsluiting van een gebed of een voorlezing. Een doxologie bezingt de heerlijkheid van God. (Wiki).

¹⁶ Contemplatieve, mystieke spiritualiteit: Beschouwende, bespiegelende spiritualiteit. Zo is het opnieuw populair geworden "contemplatief gebed" het leegmaken van de geest (door het herhalen van een mantra, een woord of korte frase) waardoor men geestelijk in contact komt met naar wat men foutief meent God te zijn. Men riskeert hierdoor in contact met de demonenwereld te komen. Het is een strik van de duivel. (Glossarium).

postmoderne panentheïsten regeert voor haar het subjectieve boven het objectieve. Dat is trouwens ook de essentie van de romantiek.

Het echte probleem is niet ons onvermogen om God in alles te zien, maar ons onvermogen om te geloven wat God heeft gezegd en door genade te gehoorzamen. De grote bewering van de Bijbel is dat “God heeft gesproken” (Hebreeën 1:1, 2). De vraag is of we zullen luisteren naar wat God heeft gezegd of niet. Degenen die totaal van God vervreemd zijn en heidense ideeën onderwijzen, beweren God in alles te zien (bijv. Eckhart Tolle). Voskamp biedt wat ook door de New Age panentheïsten wordt aangeboden. De realiteit is dat, je dicht bij God voelen, niet hetzelfde is als het naderen tot God zoals besproken in de Bijbel. Voskamp biedt romantische gevoelens.

Een romantische ontmoeting met God

Voskamps romantiek bereikt zijn hoogtepunt in hoofdstuk 11. Daar beschrijft ze een reis naar Parijs waar ze een intieme ontmoeting heeft met God door middel van kunst en architectuur. God “verleidt” haar door deze ontmoeting en ze wordt verliefd. Ze schrijft: “Ik word verliefd. . . . Ik word vergezeld door deze Stem die me nieuwe woorden en nieuwe liefde influistert – die me aanspoort: “*Reageer, reageer*” (Voskamp: 206). Het hele hoofdstuk is doorspekt met sensuele terminologie.

In de Notre Dame van Parijs, meegesleept door de ervaring, beweert ze het heilige te hebben gevonden: “Deze lucht is oud, de grond, heilig” (Voskamp: 207). Houd het vast. Integendeel, het Nieuwe Testament beschrijft geen heilige plaatsen, vooral geen Rooms-katholieke kathedralen gevuld met heidense iconen en griezelige waterspuwers (gargoyles)¹⁷ zoals in de Notre Dame (wat “onze-lieve-vrouw” betekent, verwijzend naar de maagd Maria). Wat maakt precies, vanuit bijbels perspectief, de Notre Dame “heilig”? Zijn rooms-katholieke gebouwen en beeldhouwwerken inherent heilig? Blijkbaar vindt Voskamp van wel. Maar nogmaals, een romanticus zal dat zien wat goed en wenselijk is in alle dingen.

Daar, in een Rooms-katholieke kathedraal die ons bezwaar zou moeten oproepen, vindt Voskamp, net als haar rolmodellen, de mystici van de middeleeuwen, ‘intieme eenheid’ met God. Ze beschrijft haar ervaring als volgt:

Mijn ogen volgen de stenen bogen die over ons oprijzen, granieten handen gesloten in gebed over zielen. Ik denk aan allen die ons zijn voorgegaan, de handen van middeleeuwse vakmensen die de steen hebben gebeiteld waaronder ik nu sta. Ik denk aan die gelovigen van lang geleden die een manier hadden om het volle leven binnen te gaan, om een doorgang naar God te vinden, een historisch model van intimiteit met God. Ik leun achterover om de torenspitsen te zien. (Voskamp: 208).

Zoals eerder vermeld, gebruikt de Bijbel nooit de term “intimiteit”. We nemen een enorme sprong in het diepe om aan te nemen dat middeleeuwse mystici een geheim voor intimiteit met God vonden via andere middelen dan het evangelie zelf. Middeleeuwse mystieke praktijken worden niet voorgescreven in de Bijbel. Toch citeert Voskamp gunstig de katholieke mysticus Henri Nouwen¹⁸ (Voskamp: 205). Mystieke leraren en een heidense religieuze plaats inspireren Voskamps reis om romantische intimiteit met God te vinden.

Zuivering, Verlichting, Vereniging: Mystieke Vereniging met God

Dan, zonder verontschuldiging, onderwijst Voskamp “zuivering, verlichting, vereniging”, het pad naar mystieke eenheid dat zijn wortels heeft in het oude, heidense, Rome. Deze weg wordt onderwezen in de Katholieke Encyclopedie.[10] Deze drievoudige weg is “gemeenschappelijk voor alle vormen van mystiek, christelijk of anderszins”, schrijft dominee Gary Gilley, die de kerk er terecht voor waarschuwt.[11]

Voskamp prijst vervolgens de middeleeuwse mystici die een belangrijke rol speelden bij de bouw van de Notre Dame (Voskamp: 208). Ze schrijft erover:

¹⁷ Zie gargoyles van de Notre Dame in <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Draken.pdf>

¹⁸ <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/heengaan-nouwen.pdf>

Ik denk hoe levens, hele generaties, werden aangewend om dit gebouw te bouwen, om een weg naar binnen te vinden. Maar ze dachten dat de stappen naar God-consummatie¹⁹ slechts drie waren: zuivering, verlichting, vereniging. (Voskamp: 208)

Vervolgens beschrijft ze deze stappen in gloedvolle termen zoals zij ze heeft ervaren (Voskamp: 209).

Ook New Age leraar Matthew Fox onderschrijft deze stappen en andere als het middel van een paradigmaverschuiving van de Christus van de Bijbel naar de kosmische Christus:

In termen van de geschiedenis van spiritualiteit komt deze paradigmaverschuiving van de drie stadia, van zuivering en verlichting en vereniging, door het mysticisme geërfd van Proclus en Plotinus ... naar de vier paden van verrukking (*via positief*), loslaten (*via negatief*), creativiteit (*via creativa*), mededogen, d.w.z. viering en rechtvaardigheid (*via transformatief*). ... In deze sectie zullen we dieper ingaan op hoe de paradigmaverschuiving ook kan worden genoemd als een verschuiving van de zoektocht van de historische Jezus naar de zoektocht van de Kosmische Christus.[12]

Mysticisme en de praktijken die Voskamp onderschrijft die het bevorderen, leiden tot een Kosmische Christus, die een scheppingsgerichte Christus is in plaats van de Christus die lichamelijk naar de hemel is opgevaren en aan de rechterhand van God zit. De mystieke Christus is alleen immanent, *niet* transcendent. Hij wordt benaderd door onbijbelse, mystieke middelen in plaats van door het evangelie dat ons redt van Gods toorn tegen de zonde.

Voskamp geeft toe dat de vereniging met Christus waar is voor allen die zich bekeerd hebben en geloofd hebben (Voskamp: 209, 210). Ze heeft daarmee een begrip dat ontbrak bij de Rooms-katholieke mystici die ze verheerlijkt. Dus om de ervaring en de praktijk te behouden, poneert ze de vereniging van het drievoudige pad als een hogere orde van ervaring voor christenen: “Een steeds diepere eenheid, een die we ervaren op de huid en in de ader, voelen in de diepe put van het wezen, een steeds vollediger besef van de Christusgemeenschap” (Voskamp: 210). Gewone christenen hebben dus eenheid, maar niet de diepe eenheid die mystici genieten. Deze verbintenis heeft ze als zuster van broeder Lawrence²⁰ (Voskamp: 210). Ze beschrijft de ervaring van vereniging:

Ik herinner me dit gevoel. De manier waarop mijn schort tijdens het rennen bewoog, het licht, de lucht. De oogstmaan. Ik herinner me. Het verlangen. Om te versmelten met Beauty Himself. Maar hier . . . Nu? Werkelijk? . . . Ik ben er helemaal niet zeker van dat ik consummatie wil. (Voskamp: 211)

Vervolgens beschrijft ze deze consummatie in nog meer sensuele termen, als “het hof gemaakt worden door God” (Voskamp: 211).

Sensualiteit

Aangezien dit idee van consummatie (vereniging) duidelijk een ervaring van hogere orde is die ze in Parijs zoekt en vindt, is het daarom iets dat verder gaat dan wat gewone christenen hebben. Voskamp is een mystieke piëtist.[13] Ze overpeinst: “Ik ben er helemaal niet zeker van dat ik consummatie wil . . . En wie zou niet ineenkrimpen voor de uitnodiging tot gemeenschap met de grenzeloze Heiligheid Zelf?” (Voskamp: 211). Het is duidelijk dat voor haar “consummatie” een sensuele term is, die niet voor alle christenen geldt. Het is een hogere orde ervaring voor bepaalde christenen om nu te hebben als ze het vermogen hebben om te zien en te ervaren. Deze ervaring wordt voor Voskamp tot stand gebracht door de romantische gevoelens van Parijs.

Om het simpel te stellen: De sensualiteit van haar terminologie is ongepast. Ze citeert 1 Korinthiërs 6:17, dat een waarschuwing is tegen hoererij en gaat over alle christenen die “verenigd zijn met de Heer” en past het toe op de sensuele, hogere orde ervaring waartoe ze in Parijs wordt verleid (Voskamp: 211). Aangezien 1 Korinthiërs 6:17 gaat over wat al waar is voor alle christenen, hoe is het dan van toepassing op haar uitnodiging tot een soort sensuele consummatie voor christenen? Dat is

¹⁹ Consummatie is de voltrekking van een huwelijk door de eerste geslachtsgemeenschap van een gehuwd paar. (Wiki).

²⁰ Broeder Lawrence, 1614-1691, mystieke broeder in een Karmelietenklooster van Parijs. (Wiki, EN).

niet het geval. Dus misbruikt ze de passage om haar onbijbelse, piëtistische ervaring te promoten. Hier is haar beschrijving van wat er gebeurt (te vinden in dezelfde paragraaf met het citaat uit 1 Korinthiërs 6:17):

Ik loop met mijn hand langs de houten dragers van mijn bed, hout dat enkele honderden jaren geleden met een hand is gehouden. Ik kan Hem horen. Hij roept op tot een reactie; Hij roept op tot eenheid. *Communie* (Voskamp: 211).

Deze sensueel beschreven uitnodiging tot eenheid en consummatie wordt gepresenteerd als een vereniging die een hogere orde ervaring is, anders zou ze het niet nodig hebben en zou ze, eerlijk gezegd, haar lezers niets bijzonders te bieden hebben. Ze wordt “verleid” tot “mystieke vereniging” (Voskamp: 212, 213) die ze een romance noemt (Voskamp: 213).

De sensuele termen die ze hanteert zijn op elkaar gestapeld, ze schetsen een beeld dat nogal grafisch is en dat ik vreselijk ongepast vind. Termen die slechts op twee pagina's te vinden zijn: “najagen, intiem streven, hartstochtelijke liefde, gestreeld, vrijen, omhelzen, vereniging, branden van het hart, geslachtsgemeenschap, enz.” (Voskamp: 216, 217). Ze maakt duidelijk waar ze het over heeft: “Hem kennen zoals Adam Eva kende” (Voskamp: 217). Deze terminologie gaat pagina-na-pagina verder: “geslachtsgemeenschap, climax, samenwonen, wild verrukken, ervaringsgerichte vereniging ...” (Voskamp: 218, 219).

Ze biedt een hogere orde ervaring voor christenen, beschreven in de meest sensuele en provocerende termen. Deze ervaring moet nu worden opgedaan en is niet de eschatologische voleindiging waar alle christenen op wachten. Het helpt om naar Parijs en naar een Rooms-katholieke kathedraal te gaan om deze ervaring te vinden. Er is niets in dit alles dat Bijbels is. Er zijn geen twee soorten christenen – gewone christenen en anderen die de ultieme, mystieke eenheid hebben bereikt. Dit soort verkeerd denken is wat mensen naar kloosters bracht om hun leven te verspillen op zoek naar iets dat het evangelie zelf blijkbaar niet biedt. Moeten we de dwaling van de monastieke mystici nabootsen?

Conclusie

Hoe beladen met theologische dwalingen dit boek ook is, het uitgangspunt is waar: als christenen moeten we dankbare mensen zijn die in alle dingen danken. De Bijbel leert ons dat. Maar moeten we het christelijke theïsme overboord gooien ten gunste van pantheïsme, subjectivisme, romantische gevoelens en ervaringen van hogere orde om dankbaar te worden? Nee! God heeft al voorzien in alles wat met leven en godsvrucht te maken heeft (2 Petrus 1:3). Toen Petrus christenen aanspoorde om te groeien in hun geloof en in christelijke deugden, wees hij niet op een ervaring van een hogere orde gebaseerd op romantische gevoelens – hij riep hen op om te onthouden:

“Daarom zal ik niet nalaten u altijd aan deze dingen te herinneren, hoewel u ze weet en in de waarheid, die bij u is, versterkt bent. ¹³En ik acht het juist, zolang ik in deze tent ben, u op te wekken door de herinnering hieraan” (2 Petrus 1:12, 13).

Petrus noemt ook sensualiteit en die is niet goed:

“Want door zeer hoogdravende woorden vol onzin te spreken, verlokken zij met de begeerten van het vlees en met losbandigheden mensen die daadwerkelijk ontvlucht waren aan hen die in dwaling verkeren” (2 Petrus 2:18).

Voskamps boek voedt de romantische gevoeligheden van zijn postmoderne lezers, maar het doet niets om het geloof dat voor eens en voor altijd aan de heiligen is overgeleverd (Judas 3), te bevorderen. *Duizendmaal dank* duwt de kerk nog verder op de onbijbelse weg van de mystiek waar zovelen al op zitten. We moeten dit verwerpen en in plaats daarvan terugkeren naar de objectieve, Bijbelse waarheid.

Eindnoten

1. Ann Voskamp, *One Thousand Gifts*; (Grand Rapids: Zondervan, 2010). All further references from this book will be in brackets within this article.

2. We first warned our readers about panentheism in 1994: ISSUE 23:
<https://cicministry.org/commentary/issue23.htm>
3. Bob DeWaay, *The Emergent Church – Undefined Christianity*; (Minneapolis: DeWaay, 2009), 204.
4. <https://www.eckharttolle.com/> see my review of Tolle's *The New Earth*:
<https://cicministry.org/commentary/issue114.htm>
5. The ellipses are in the original and used to create a pause.
6. See <https://cicministry.org/commentary/issue104b.htm> for a discussion of Bell's misuse of the term "holy."
7. Matthew Fox, *The Coming of the Cosmic Christ*, (New York: HarperCollins, 1988), 83.
8. Ibid. 70.
9. I discuss Doug Pagitt's idea of God's "rhythm" here:
<https://cicministry.org/commentary/issue99.htm>
10. <https://www.newadvent.org/cathen/14254a.htm>
11. <https://www.svchapel.org/resources/book-reviews/4-christian-living/121-finding-our-way-again-the-return-to-the-ancient-practices-by-brian-mclaren>
12. Op. Cit.; Fox, 82.
13. See this article on pietism: <https://cicministry.org/commentary/issue101.htm>

Zie ook:

- Beknopte LHT-recensie van "Duizendmaal dank : Seks en Nieuwe Spiritualiteit":
<http://www.verhoevenmarc.be/PDF/AnnVoskamp.pdf> (NL)
- Recensie door Ken Silva van "One thousand gifts" ("Duizendmaal dank") van Ann Voskamp
<http://apprising.org/2011/05/10/reviewing-one-thousand-gifts-by-ann-voskamp/>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm